

Journal iranian political sociology

Vol. 5, No.11, Bahman2023

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.342125.3458>

Iran-US Security-Political Challenges and Opportunities in the Persian Gulf Region (2018-2020)

Abstract

The issue of security is one of the problems of the world today in general and in the Persian Gulf in particular. The Persian Gulf, as the largest source of energy in the world, is particularly sensitive in terms of security for both major powers and countries in this field. This has created many security challenges in the region. As the dominant power in the region, which has the longest border with the Persian Gulf, Iran has sought collective security after the revolution without the presence of major powers. The Islamic Republic of Iran, which has entered the global equation with a new identity after the revolution, wants to have a security strategy that challenges the interests of the United States and the great powers. But the main issue in this region is the cooperation of the countries of the region with the United States and their confrontation with Iran, which has faced security challenges in the region after the revolution. In the meantime, the Islamic Republic can create opportunities from the threats of the US presence in the region and create practical opportunities by further converging with the countries of the Persian Gulf region. The Islamic Republic of Iran is with the countries of the region. However, this article seeks to answer the question of how the security-political challenges and opportunities of Iran and the United States in the Persian Gulf region can be explained.

Keywords: United States of America, national interests, foreign policy, Persian Gulf.

چالش ها و فرصت های امنیتی-سیاسی ایران و امریکا در منطقه خلیج فارس (۲۰۲۰-۲۰۱۸)

تاریخ دریافت: ۱۹/۷/۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۱۸/۶/۱۴۰۱

معصومه قهرمانی^۱

محمد یوسفی جویباری^۲

مجید نجات پور^۳

سید جلال دهقانی فیروزآبادی^۴

چکیده

مسئله امنیت یکی از معضلات دنیای امروز به طور عام و به شکل خاص در خلیج فارس است. خلیج فارس به عنوان بزرگترین منبع انرژی در جهان از نظر امنیتی هم برای قدرت های بزرگ و هم برای کشورهای این حوزه از حساسیت ویژه ای برخوردار است. این امر باعث ایجاد بسیاری از چالش های امنیتی در منطقه شده است. ایران به عنوان قدرت غالب در این منطقه که طولانی ترین مرز را با خلیج فارس دارد، بدون حضور قدرت های بزرگ، پس از انقلاب به دنبال امنیت جمعی بوده است. جمهوری اسلامی ایران که پس از انقلاب با یک هویت جدید وارد معادله جهانی شده است، می خواهد یک استراتژی امنیتی داشته باشد که منافع ایالات متحده و قدرت های بزرگ را به چالش بکشد. اما مسئله اصلی در این منطقه همکاری کشورهای منطقه با آمریکا و تقابل آنها با ایران است که پس از انقلاب منطقه را با چالش های امنیتی روبرو کرده است. در این بین جمهوری اسلامی می تواند از تهدیدات حضور امریکا در منطقه فرصت سازی کند و با همگرایی بیشتر با کشورهای منطقه خلیج فارس فرصت های عملی به وجود آورد. از جانب دیگر پیروزی جو بایدن در انتخابات امریکا، می تواند به عنوان فرصتی جدید برای تعامل جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منطقه باشد. به هر صورت این مقاله به دنبال پاسخ به این سوال است که چالش ها و فرصت های امنیتی-سیاسی ایران و امریکا در منطقه خلیج فارس را چگونه می توان تبیین کرد؟

کلیدواژگان: ایالات متحده امریکا، منافع ملی، سیاست خارجی، خلیج فارس.

^۱ دانشجوی دکتری گروه روابط بین الملل و علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران nananadery098@gmail.com

^۲ استادیار گروه روابط بین الملل و علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران، (نویسنده مسئول) yousefijouybari@iaut.ac.ir

^۳ استادیار گروه روابط بین الملل و علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران Majidnejatpoor303@gmail.com

^۴ استاد گروه روابط بین الملل و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران jdeghani20@yahoo.com

موقعیت مهم و استراتژیک ایران در خلیج فارس و وجود بحران و بی ثباتی سیاسی در کشورهای همسایه و وجود چالش های سیاسی با همسایگان استراتژیک تهدیداتی برای امنیت جمهوری اسلامی ایران محسوب می شود. یکی از بزرگترین تهدیدات فرامرزی برای این منطقه حساس و استراتژیک، ایالات متحده است. ایالات متحده با ادامه حضور خود در منطقه و برقراری روابط با کشورهای همسایه ایران در شمال، جنوب، شرق و غرب، به دنبال ایجاد جو تنش زا در روابط ایران با سایر کشورها است. مخالفت ایران با برنامه ایالات متحده برای حضور در منطقه و احساس خطر این کشور از طرف ایران و موضوع هسته ای و جایگاه تنگه هرمز پس از لغو برجام، قدرت موشک های بالستیک ایران و همچنین ترور سردار قاسم سلیمانی باعث شده است تا جوی شکننده در منطقه خلیج فارس درخصوص حضور امریکا شکل بگیرد. از جانبی دیگر، نشر اسلام هراسی، حضور پایگاههای نظامی امریکا در منطقه، تشکیل ائتلاف هایی بر ضد ایران از طرف امریکا و در سال ۲۰۲۰ مواجه شدن ایران با کووید ۱۹ و البته تحریم های امریکا نیز تهدیدات امنیتی-سیاسی را برای جمهوری اسلامی ایجاد کرده است. این منطقه برای ایالات متحده از نظر استراتژیک دارای اهمیت است و از آنجایی که جمهوری اسلامی ایران از زمان انقلاب اسلامی همیشه بر امنیت و بدون حضور بیگانگان تأکید کرده است با حضور امریکا مخالف است این در حالی است که کشورهای عربی، مانند عربستان، بحرین و امارات سیاستی جدا از ایران را در رابطه ی با حضور امریکا در منطقه خلیج فارس پیش گرفته اند. کما اینکه ناوگان پنجم نیروی دریای امریکا در بحرین مستقر است، پایگاه عین الاسد در عراق است، در کویت، عمان، قطر، عربستان و امارات نیز حضور نیروهای امریکایی مشهود است. به هرصورت این مقاله به دنبال پاسخ به این سوال است که چالش ها و فرصت های امنیتی-سیاسی ایران و امریکا در منطقه خلیج فارس را چگونه می توان تبیین کرد؟ روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی است.

۱-۱ پیشینه تحقیق

محمدرضا حافظ نیا (۱۳۹۱) در کتاب **خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز** بر این اعتقاد است که خلیج فارس یکی از مهم ترین مناطق جهان از لحاظ ژئوپلیتیک است، چه اینکه با دارا بودن تنگه هرمز به عنوان کانال عبور کشتی های انرژی در جهان، اهمیت این منطقه دوچندان می شود. حافظ نیا در این کتاب، تمرکز خود را بیش از اینکه به مسائل سیاسی و تنش های بین جمهوری اسلامی ایران با کشورهای منطقه خلیج فارس به تصویر بکشد بر منابع غنی انرژی نفت و گاز و کانال ارتباطی تنگه هرمز پرداخته است. همچنین ابوالفضل حلیم زمهریر (۱۳۹۰) در کتاب **تضاد منافع ایران و آمریکا در انرژی خلیج فارس**، بر این اعتقاد است که بدون تردید موضوع انرژی به ویژه نفت و گاز یکی از مهمترین ستونهای قدرت در سیستم بین المللی فعلی است. منطقه خاورمیانه، به ویژه خلیج فارس، به عنوان بزرگترین ذخیره نفت و گاز جهان از نظر ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک موقعیت ممتازی دارد. موقعیت ایران اسلامی در این منطقه حساس، توانایی تبدیل شدن به قدرت پیشرو در منطقه در سالهای اخیر و یک قدرت جهانی طولانی مدت را ایجاد کرده و تقویت کرده است، و انقلاب شکوهمند اسلامی از نظر فرهنگ و ایدئولوژی این توانایی را دارد. برای مقابله با قدرت مداخله گر در منطقه برجسته تر شده است. درخصوص منابع خارجی نیز می توان گفت که ایلان برمن (۲۰۰۵) در کتاب **طولوع تهران: چالشی بین ایران و امریکا (Tehran Rising: Iran's**

Challenge to the United States)، بر این اعتقاد است که جمهوری اسلامی ایران امروز تنها و بزرگترین چالش برای ایالات متحده در جنگ علیه تروریسم است. سیاستمداران ایرانی در خلیج فارس و آسیای مرکزی مشغول اتحاد با کشورهای مختلف هستند تا در مقابل قدرت آمریکا بتوانند ایستادگی کنند. نگاهی به حضور ایران در منطقه از عراق تا لبنان و سوریه موید این ادعاست تا با چالش قدرت در منطقه خاورمیانه بین ایران و آمریکا بیشتر پردازیم. همچنین محمدصادق کوشکی و سجاد مصلحی (۲۰۱۹) حضور نظامی آمریکا در خلیج فارس و تأثیر آن بر امنیت انرژی کشورهای آسیای شرقی (۲۰۰۰-۲۰۱۷) (The U.S. Military Presence in the Persian Gulf and Its Impact on Energy Security of East Asian Countries (2000-2017) در این مقاله بر این باورند که تسلط آمریکا بر منابع هیدروکربن خلیج فارس از اولویت های این کشور است. بدیهی است که از طریق این وضعیت غالب، ایالات متحده می تواند تسلط خود بر اقتصاد جهانی را حفظ کند. علاوه بر این، ثبات قیمت نفت برای ایالات متحده نیز حائز اهمیت است زیرا هرگونه افزایش در قیمت نفت می تواند اقتصاد متحدهین آمریکا را تحت تأثیر قرار دهد و به تبع آن در کل جهان صنعتی گسترش یابد. همانطور که در استراتژی امنیت ملی آمریکا در سال ۲۰۱۵ تصریح شده است، بدون شک تضمین امنیت برای جریان آزاد انرژی از خلیج فارس به جهان، از جمله دلایل ایالات متحده برای حضور نظامی این کشور در این منطقه خواهد بود.

۲-۱ کشورهای خلیج فارس و روابط جمهوری اسلامی با آمریکا

روابط ایالات متحده و ایران از زمان انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ در ایران بیشتر خصمانه بوده است. مقامات و گزارش های رسمی ایالات متحده به طور مداوم حمایت ایران از جناح های مسلح مبارز در منطقه خاورمیانه را تهدیدی مهم برای منافع و متحدان ایالات متحده می دانند. موقعیت خلیج فارس موقعیت اقتصادی و استراتژیکی چشمگیری به منطقه داده است. به دلیل تغییرات ژئواستراتژیک طی دو دهه گذشته، منطقه مدت طولانی دچار تنش و بی ثباتی شده است. از زمان پایان جنگ جهانی دوم، منطقه خلیج فارس همیشه اولویت اصلی سیاست های امنیتی ایالات متحده بوده است. مهمترین نگرانی امنیتی آمریکا در منطقه تأمین مطمئن و بدون وقفه نفت است. در طول دوره جنگ سرد، سیاست ایالات متحده در درجه اول متمرکز بر مهار و مقابله با تهدیدات افزایش نفوذ سیاسی و نظامی شوروی در خلیج فارس بود. پس از پایان جنگ سرد و پیروزی نیروهای ائتلاف علیه عراق، ایالات متحده ایران و عراق را تهدیدهای عمده علیه منافع خود در منطقه دانست. اتخاذ سیاست "مهار دوگانه" به منظور تضعیف آنها از نظر نظامی، سیاسی و اقتصادی بود. اگرچه آمریکا در سال ۲۰۰۳ به عراق حمله کرد اما به دلایل مختلف، از جمله عدم حمایت بین المللی در مهار ایران مطابق سیاست های خود در خلیج فارس کاملاً موفق نبوده است. ایالات متحده در سال های اخیر ثابت کرده است که حضور گسترده نظامی خود را در منطقه خلیج فارس حفظ می کند.

¹Mohd. Naseem Khan (2001) The US policy towards the Persian gulf: Continuity and change, Strategic Analysis, 25:2, 197-213, DOI: 10.1080/09700160108458951

خلیج فارس به دلیل ثروت نفتی خود، بخش قابل توجهی در جهان را نشان می‌دهد. در طول سی سال گذشته، سه جنگ در منطقه رخ داده است که منجر به بی‌ثباتی منطقه‌ای و جهانی شده است: جنگ ایران و عراق؛ جنگ خلیج فارس در سالهای ۱۹۹۰-۱۹۹۱ و حمله ایالات متحده به عراق در سال ۲۰۰۳. سقوط عراق باعث قدرتمندتر شدن ایران در منطقه شد و به عنوان یک استراتژی سلطه، ایران برنامه هسته‌ای خود را آغاز کرد. ایران را به عنوان یکی از قدرت‌های منطقه می‌شناسند. به همین دلیل، اولویت کشورهای حاشیه خلیج فارس، پادشاهی عربستان سعودی، کویت، بحرین، عمان، امارات متحده عربی این است که به طور جمعی برای دفاع از منافع ملی خود در مقابل جمهوری اسلامی اقداماتی را انجام دهند. در جهانی غیرقابل پیش‌بینی، هر زمان در منطقه خلأ قدرت ایجاد شود، به ویژه هنگام خروج ایالات متحده از عراق، همکاری و هماهنگی بیشتر از طریق شورای همکاری خلیج فارس (شورای همکاری خلیج فارس) می‌تواند به کشورهای حاشیه خلیج فارس کمک کند تا بتوانند نقش بیشتری را در منطقه خود بازی کنند.^۲

کشورهای حاشیه خلیج فارس نگاهی مثبت نسبت به برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی نداشته‌اند به همین دلیل، تلاش برای محدود کردن برنامه هسته‌ای ایران پس از ۲۰۰۲ با پیشرفت این برنامه در سیاست ایالات متحده اولویت داشته است. در واقع می‌توان گفت که کشورهای حاشیه خلیج فارس مانند عربستان، امارات و بحرین در کنار متحد خود ایالات متحده همچنین تلاش کرده‌اند خرید سلاح‌های معمولی جدید و تولید موشک‌های بالستیک توسط ایران را خنثی کنند و برنامه هسته‌ای ایران را به محاق ببرند. در این بین تلاش این کشورها برای خروج آمریکا از برجام در زمان ترامپ و افزایش تنش‌های بین جمهوری اسلامی با آمریکا نشانگر درستی این ادعاست. آنچه واضح است اینکه حضور آمریکا در منطقه خلیج فارس را نمی‌توان چالش مطلق برای منافع جمهوری اسلامی ایران به حساب آورد و می‌توان گفت که می‌توان به عنوان فرصت نیز به این مهم نگاه کرد. در ذیل چالش‌ها و فرصت‌های امنیتی-سیاسی حضور آمریکا در منطقه خلیج فارس برای ایران را مورد تحلیل قرار می‌دهیم.

۳-۱- چالش‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی در خصوص حضور آمریکا در منطقه

افزایش تنش‌های ایالات متحده و ایران، در دولت ترامپ ۲۰۱۸ با خروج یکجانبه از توافق هسته‌ای چند جانبه ۲۰۱۵ با ایران و پاسخ‌های ایران به سیاست ایالات متحده برای اعمال "حداکثر فشار" بر ایران کلید خورد. چالش فوق از ماه مه ۲۰۱۹، (که در ادامه می‌آید) افزایش یافت و حتی تا نزدیک جنگ پیش رفت.

تحولات کلیدی که در باعث تشدید تنش‌ها در بین طرفین شده است شامل موارد زیر است:

- در ۸ مه ۲۰۱۸، ایالات متحده از توافق هسته‌ای برنامه جامع اقدام مشترک خارج شد و تحریم‌ها را علیه ایران بازگرداند. در نتیجه این تحریم‌ها تولید نفت ایران به پایین‌ترین سطح تاریخی خود رسید. طبق

^۲Yousef H, Al Kaabi, The Iranian century: the tension between Iran and the Gulf States, Dudley Knox Library,

^۳"Trump Withdraws U.S. From 'One-Sided' Iran Nuclear Deal". The New York Times. 8 May 2018. Archived from the original on 8 May 2018. Retrieved 16 September 2019.

گفته بی بی سی در آوریل ۲۰۱۹، تحریم های ایالات متحده علیه ایران "منجر به کاهش شدید اقتصاد ایران شد، ارزش پول آن را به پایین ترین سطح سوق داد، نرخ تورم سالانه خود را چهار برابر کرد، سرمایه گذاران خارجی را از آنجا دور کرد و اعتراضات را برانگیخت". مقامات ایرانی ایالات متحده را به انجام جنگ ترکیبی علیه این کشور متهم کرده اند. مسئله فوق چندان در روابط دو کشور تاثیر گذاشت که در مذاکره حتی در خصوص برجام را بست و ضعیف شدن اقتصاد جمهوری اسلامی به همراه تحریم ها موجب شد تا ایران نتواند روابط تجاری خود را با کشورهای منطقه خلیج فارس و کشورهای فرامنطقه ای مانند قبل ادامه دهد.

- در ۸ آوریل ۲۰۱۹، دولت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را به عنوان یک سازمان تروریستی خارجی اعلام کرد، این اولین بار تعیین یک نیروی نظامی رسمی به عنوان FTO است. در این اعلامیه آمده است: "سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به پشتیبانی مالی و سایر موارد مادی، آموزش، انتقال فناوری، سلاح های متعارف پیشرفته، راهنمایی یا هدایت به طیف وسیعی از سازمان های تروریستی، از جمله حزب الله، گروه های تروریستی فلسطینی مانند حماس و جهاد اسلامی فلسطین و... اشتغال دارد.....". بحران ۲۰۱۹-۲۰۲۰ خلیج فارس شدید تنش های نظامی بین جمهوری اسلامی ایران و متحدان آن و ایالات متحده آمریکا و متحدان آمریکا در منطقه خلیج فارس است. آمریکا برای جلوگیری از عملی شدن تهدید ایران در مقابل متحدان خود برای حمله به نیروها و منافع آمریکایی در خلیج فارس و عراق، شروع حضور نظامی خود را در منطقه آغاز کرد. این امر به دنبال افزایش تنش های سیاسی بین دو کشور در دوران دولت ترامپ انجام شد که شامل خروج آمریکا از برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)، اعمال تحریم های جدید علیه ایران و تعیین پاسداران انقلاب اسلامی به عنوان یک سازمان تروریستی اتفاق افتاد. در پاسخ، ایران فرماندهی مرکزی ایالات متحده را به عنوان یک سازمان تروریستی اعلام کرد.

- از تاریخ ۲ مه ۲۰۱۹، دولت آمریکا به استثنای تحریم های ایالات متحده برای خرید نفت ایران برای هر کشور پایان داد و هدف آن رساندن صادرات نفت ایران به "صفر" بود. از ماه مه ۲۰۱۹، دولت پنج قانون از هفت معافیت تحت قانون آزادی و مبارزه با منع گسترش سلاح های هسته ای ایران (IFCA, P.L.

^۴Katzman, Kenneth & J. McInnis, Kathleen(2019) U.S.-Iran Tensions and Implications for U.S. Policy, Congressional Research Service.

^۵Foreign Terrorist Organization

^۶Department of State, Office of the Spokesperson, Factsheet: Designation of the Islamic Revolutionary Guard Corps, April 8, 2019.

^۷State Department Factsheet, April 22, 2019

(۲۳۹-۱۱۲) را خاتمه داد- اجازه هایی که به کشورها را آزاد می گذاشت تا به ایران کمک کنند تا در محدودیت های تعیین شده توسط برجام باقی بمانند^{۱۰}

• در تاریخ ۵ مه ۲۰۱۹، با استناد به گزارش هایی مبنی بر اینکه ایران یا متحدان آن ممکن است در حال آماده سازی حمله به پرسنل یا تاسیسات آمریکایی باشند، جان بولتون، مشاور امنیت ملی وقت، اعلام کرد که ایالات متحده در حال تسریع در استقرار برنامه ریزی شده قبلی گروه مقابله ی **USS Abraham Lincoln Carrier** و ارسال یک گروه ویژه بمب افکن به منطقه خلیج فارس هستند^{۱۱}. تنش بین ایران و ایالات متحده در ماه مه سال ۲۰۱۹ افزایش یافت، و ایالات متحده پس از دریافت گزارش های اطلاعاتی در مورد ادعای "کارزار" توسط ایران برای تهدید نیروهای آمریکایی و حمل و نقل نفتی تنگه هرمز، دارایی های نظامی بیشتری را در منطقه خلیج فارس مستقر کرد. مقامات آمریکایی به گزارش های اطلاعاتی استناد کردند که شامل عکس موشک های روی دهان و قایق های کوچک دیگر در خلیج فارس بود، که گویا توسط نیروهای شبه نظامی ایران در آنجا قرار گرفته است. ایالات متحده ترسیده بود که موشکها به سمت ناوگان نیروی دریایی خود شلیک شوند. ادامه تنش های بین جمهوری اسلامی و امریکا با حادثه ی دو نفتکش آرامکو عربستان وارد مرحله ی جدید شد این بار، تنش دو کشور، نیابتی بود و در واقع دو متحد امریکا در منطقه یعنی عربستان و امارات را در برمی گرفت. در ۱۲ ماه مه، چهار کشتی تجاری، از جمله دو کشتی نفتکش آرامکو سعودی، در نزدیکی بندر فجیره در خلیج عمان آسیب دیدند. امارات متحده عربی ادعا کرد این حادثه "حمله خرابکارانه" است، ارزیابی ایالات متحده در این رابطه این بود که ایران یا عناصر "نیابتی" ایرانی مسئول این حمله هستند^{۱۲}.

• در تاریخ ۲۴ مه ۲۰۱۹، دولت ترامپ فروش فوری تجهیزات نظامی به دولت خارجی را به کنگره اطلاع داد و مجوزهای صادراتی را برای فروش مستقیم تجاری ابزار دفاعی - آموزش، تجهیزات و سلاح ها - با ارزش احتمالی بیش از ۸ میلیارد دلار، از جمله فروش دقیق هدایت شده، مهمات **PGM** به عربستان سعودی و امارات متحده عربی گرفت. وزیر امور خارجه وقت امریکا، پمپئو در تهیه ۲۲ اعلان فروش اضطراری، از مرجع اضطراری رمزگذاری شده در قانون کنترل صادرات اسلحه **AECA** استفاده کرد و به نیاز متحدان امریکا و "جلوگیری از ماجراجویی بیشتر ایران در خلیج فارس و سراسر خاورمیانه" اشاره

^{۱۰}Letter from Mary Elizabeth Taylor, Assistant Secretary of State for Legislative Affairs, to Senator James Risch, Chairman of the Senate Foreign Relations Committee. May 3, 2019.

^{۱۱}The text of the announcement can be found at <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-national-security-advisor-ambassador-john-bolt-on-2/>

^{۱۲}"A timeline of the recent US-Iran standoff". TRT World. 16 May 2019. Archived from the original on 25 May 2019. Retrieved 25 May 2019.

^{۱۳}"Oil tankers 'sabotaged' amid tensions". 13 May 2019. Archived from the original on 14 May 2019. Retrieved 14 May 2019.

کرد.^۲ تنش‌ها بین جمهوری اسلامی و آمریکا در منطقه خلیج فارس تنها با فروش تسلیحات نظامی ایالات متحده به کشورهای مخاصم منطقه در در تعریف جمهوری اسلامی ختم نشد. عمق تنش‌ها با ترور سردار قاسم سلیمانی در رابطه با دو کشور رقم خورد. سردار قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران (سپاه قدس) و یکی از مهمترین فرماندهان نظامی ایران، در یک حمله هوایی ایالات متحده در بغداد در ۳ ژانویه ۲۰۲۰ ترور شد. این خبر سرآغاز چالش‌های بیشتر در بین دو کشور بود.

- در ۸ ژانویه ۲۰۲۰، پایگاه هوایی الاسد عراق، که میزبان نیروهای ائتلاف آمریکایی است، به عنوان بخشی از "عملیات شهید سلیمانی" ایران، به نام ژنرال قاسم سلیمانی، با موشک‌های بالستیک مورد حمله قرار گرفت. همچنین گزارش شد که پایگاه هوایی در اربیل، کردستان عراق نیز مورد حمله قرار گرفت.^۳ در حین حمله، سپاه اعلام کرد که "انتقام شدید توسط سپاه پاسداران آغاز شده است"، که نشان می‌دهد این واکنش رسمی به کشته شدن سلیمانی است.^۴ اگرچه در میان نقاط هدف گرفته شده ی حملات موشکی، آسایشگاه نیروهای نظامی وجود داشت، اما برخی از تحلیلگران اظهار داشتند که این حملات از طرف ایران، عمده‌اً برای جلوگیری از ایجاد خسارات جانی برای جلوگیری از پاسخ آمریکا صورت گرفته است. در حالی که ایالات متحده در ابتدا ارزیابی می‌کرد که هیچ یک از اعضای سرویس آن زخمی یا کشته نشده‌اند، در نهایت وزارت دفاع ایالات متحده گفت ۱۱۰ عضو سرویس از نظر ضربه مغزی ناشی از حمله تشخیص داده شده و تحت درمان قرار گرفته‌اند.^۵

بدون تعامل موثر و مشارکت آمریکا در زمینه سیاست خاورمیانه، روابط با اروپا متشنج شده و این امر تاثیر هر دو طرف را در ارتقا ثبات در منطقه محدود کرده است. جنگ‌ها در سوریه، یمن و لیبی بی‌وقفه ادامه دارد و شکاف در شورای همکاری خلیج فارس و اکنون محاصره سه ساله قطر توسط عربستان سعودی، امارات، بحرین و مصر حل نشده است. روسیه، چین و ترکیه مواضع اقتصادی و امنیتی مستحکم تری در خاورمیانه اتخاذ کرده‌اند، که این امر باعث پیچیدگی پویایی منطقه ای و افزودن لایه ای از رقابت ژئوپلیتیک به روابط شکننده چالش‌های منطقه ای و بین‌المللی می‌شود. تأثیرات و عواقب اقتصادی ناشی از همه‌گیری COVID-19 و تشدید تنش‌های ایالات متحده و چین به این عوامل با پیروزی جو بایدن در انتخابات ریاست جمهوری ایالات متحده اضافه شده است که همه به ناامنی منطقه حتی بیشتر کمک می‌کنند. در این میان، پیشینه ی دموکرات‌ها در آمریکا نشان می‌دهد که می

^۲Letter from Secretary of St at e Michael R. Pompeo to Senate Foreign Relations Committee Chairman James E. Risch, May 24, 2019.

^۳Coles, Gordon Lubold, Nancy A. Youssef and Isabel. "Iran Fires Missiles at U.S. Forces in Iraq". WSJ. Archived from the original on 8 January 2020. Retrieved 8 January 2020.

^۴"US troops were injured in Iran missile attack despite Pentagon initially saying there were no casualties". CNN. 16 January 2019. Retrieved 16 January 2019.

^۵"Number of US troops wounded in Iran attack now at 110: Pentagon". France 24. 22 February 2020. Retrieved 28 February 2020.

توان به مدیریت تنش‌ها و چالش‌های موجود در خصوص روابط ایران-آمریکا در منطقه خلیج فارس امیدوار بود. لذا در ذیل به فرصت‌های احتمالی در این رابطه می‌پردازیم.

۴-۱- فرصت‌های منطقه‌ای حضور آمریکا در منطقه برای جمهوری اسلامی

پیروزی جو بایدن از حزب دموکرات بر ترامپ جمهوری خواه، در انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۲۰ ایالات متحده تأثیرات مهمی در جهت‌گیری سیاست‌های ایالات متحده، انگلیس و اتحادیه اروپا در منطقه و خاصه در خصوص جمهوری اسلامی خواهد داشت. طی چهار سال گذشته، اختلافات بین اقیانوس اطلس و اهداف متناقض در مناطق مهم سیاست خاورمیانه، بی‌ثباتی بیشتری را در منطقه به وجود آورده است. اطلاعیه رسمی پرزیدنت ترامپ، در ماه مه ۲۰۱۸، در مورد خروج او از توافق هسته‌ای ایران - برنامه جامع اقدام مشترک، که در سال ۲۰۱۵ تحت دولت اوباما منعقد شد - و تحمیل یک کارزار مبتنی بر تحریم توسط دولت او "حداکثر فشار" علیه تهران، باعث تشدید تنش‌های منطقه‌ای شده است. ترامپ از طریق سیاست‌های فشار اقتصادی بر جمهوری اسلامی و پیروی از توافق جدید صلح اسرائیل و فلسطین، صلح اسرائیل با امارات و بحرین و تقابل و در نتیجه تحریک ایران در خلیج فارس، نوعی اضطراب را برانگیخت و شرکای دیرینه ایالات متحده را در منطقه وارد دور جدیدی از روابط کرد که ترمیم این تنش‌ها نیاز به زمان دارد. در این بین رویه دموکرات‌ها که بیشتر، تمرکز بر صلح تا تقابل نظامی است می‌تواند نویدی برای برطرف کردن چالش‌های منطقه‌ای داشته باشد که در راس آن چالش حضور آمریکا در خلیج فارس عدم رضایت جمهوری اسلامی در این باره است از طرف دیگر برجام در زمان دموکرات‌ها منعقد شد و ترامپ جمهوری خواه، از آن خارج شد بنابراین امید بر اینکه این توافق دوباره تجدید شود باطل نیست. در ذیل به این مسئله می‌پردازیم.

۴-۱-۱ بازبازی برجام

برجام، در سال ۲۰۱۵ توسط ایران، پنج عضو دائمی شورای امنیت سازمان ملل متحد (چین، فرانسه، روسیه، انگلیس و ایالات متحده)، به علاوه آلمان و اتحادیه اروپا، منعقد شد و در سال ۲۰۱۸ از طرف ترامپ به صورت یک جانبه لغو شد. ترامپ بارها اعلام کرد که جمهوری اسلامی را بعد از برجام به پای میز مذاکره جدید می‌کشاند این در حالی است که سیاست آمریکا در قبال خاورمیانه تحت دولت ترامپ، علی‌رغم شعارهای چهار سال گذشته، نه تنها جمهوری اسلامی را به پای میز مذاکره نکشاند بلکه تنش‌های طرفین را عمیق‌تر از پیش کرد. در این بین، جو بایدن، رئیس‌جمهور منتخب آمریکا، سیگنال‌های مثبتی را در خصوص تجدید برجام به جمهوری اسلامی ارسال می‌کند که می‌تواند زمینه ساز توافقی کارساز باشد. برای شکل‌گیری چنین استراتژی، فوراً به اجماع داخلی در تشکیلات سیاسی ایالات متحده نیاز است. همکاری چند جانبه با اتحادیه اروپا و انگلیس به پیشبرد اهداف ایالات متحده. البته جمهوری اسلامی کمک می‌کند، و می‌تواند همزمان پیشرفت بیشتری در زمینه نگرانی‌های امنیت متقابل در منطقه، از جمله ارتقای صلح و ثبات، منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای، ضد تروریسم، انرژی و امنیت دریایی و جلوگیری از روند پناهندگان داشته

باشد.^۶ بخش اجتناب ناپذیر این بحث نیز تصدیق درک تهدیدات ایران در کنار حل اختلاف میان قطر، عربستان و امارات خواهد بود. در اینجا، ریاست جمهوری بایدن فرصتی منحصر به فرد برای استفاده از بازگشت ایالات متحده به برجام به عنوان اهرمی برای مذاکرات گسترده با ایران و منطقه خواهد داشت.

۴-۱-۲ کووید ۱۹ و گام‌هایی برای آینده چندجانبه

رویه ترامپ در سیاست خارجی، مبتنی بر یکجانبه‌گرایی بود این در حالی است که دموکرات‌ها معمولاً چندجانبه‌گرایی را در اولویت قرار می‌دهند او با ریاست جمهوری پیشین آمریکا (۲۰۰۹-۲۰۱۷) و معاون او در آن زمان، جو بایدن - که حال، رئیس‌جمهور منتخب امریکا است نمونه‌ی مثال زدنی در رابطه با چندجانبه‌گرایی است. براین اساس برای تعامل موثر روابط ایران-امریکا در زمان بایدن، دولت وی باید جلساتی درباره چالش‌های امنیتی ایران - آمریکا و کشورهای حاشیه خلیج فارس تشکیل دهد. از این جهت تعامل آمریکا و ایران در منطقه می‌تواند به عنوان فرصت در نظر گرفته شود چون از طرفی آمریکا می‌تواند به عنوان اهرم هماهنگ‌کننده‌ی کشورهای چون عربستان، امارات و بحرین برای ایران عمل کند و از طرفی دیگر جمهوری اسلامی، مسیر تنگه‌ی هرمز و جریان انرژی را تجدید کند، از چنگال تحریم‌های انرژی آمریکا بر ضد جمهوری اسلامی رهایی یابد و اقتصاد خود را بازسازی کند که به نفع دو طرف است.

دولت بایدن، به عنوان اولین گام، باید به یک اصل مشترک برای تضمین اهداف و متعهد به عدم تعرض و عدم مداخله برسد. شرایط خاص همه‌گیر COVID-19 زمینه‌ای برای رقابت در زمینه بهداشت و همکاری بشردوستانه فراهم می‌کند که می‌تواند به نوبه خود باعث ایجاد حسن نیت شود که ممکن است پیشرفت را در حل و فصل موضوعات بحث برانگیز فراهم کند. لازم است گروه‌های کاری در زمینه‌های اساسی تشکیل شود: کنترل تسلیحات، امنیت هسته‌ای، امنیت دریایی، همکاری‌های زیست‌محیطی، تبادلات فرهنگی، کانال‌های ارتباطی و غیره. حل تنش‌های شورای همکاری خلیج فارس، از جمله اختلاف قطر، رسیدگی به نگرانی‌های امنیتی فردی در میان کشورهای کوچکتر شورای همکاری خلیج فارس و جلوگیری از افزایش نظامی شدن منطقه گسترده‌تر - از خلیج فارس تا مدیترانه شرقی و شمال آفریقا - نیز از عناصر مهم در دستیابی به تقارن بیشتر خواهد بود. همچنین در رابطه با توازن قدرت منطقه‌ای و در ایجاد ثبات در مناطق درگیری در یمن، لیبی و سوریه باید همکاری‌های چندجانبه با حضور جمهوری اسلامی ایران شکل بگیرد.^{۱۷}

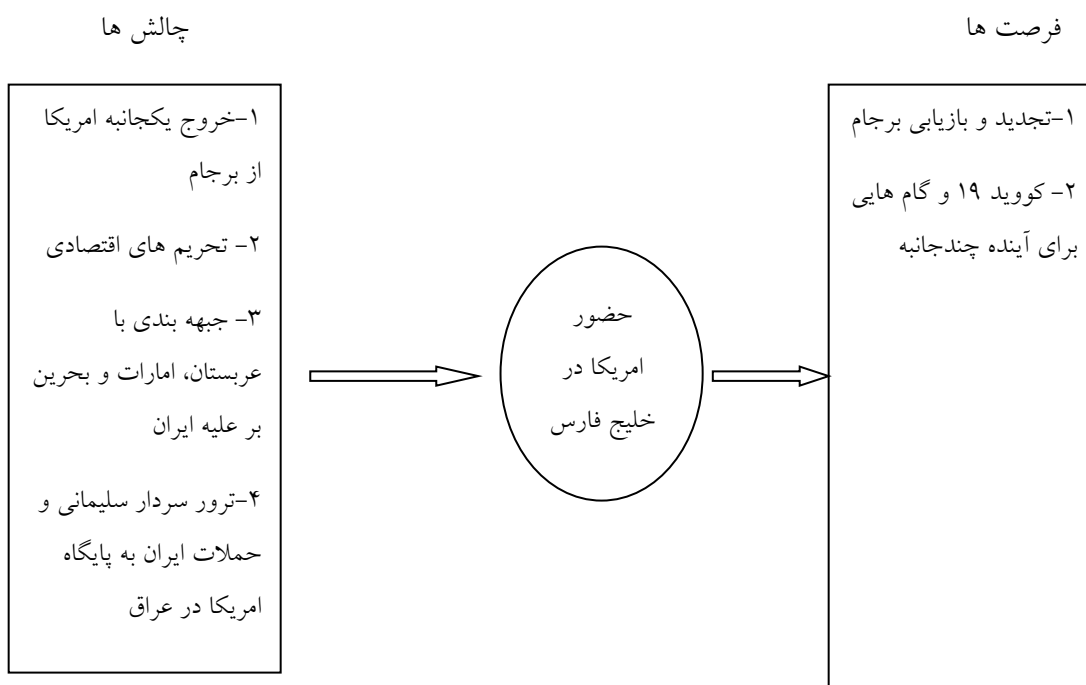
واقعیت این است که منطقه خلیج فارس، بدون همکاری و روند سازی، به سمت تنش‌ها و بحران‌های بهم پیوسته پیش می‌رود و منبع بی‌ثباتی خواهد بود. درگیری‌های جاری و حمایت ایران از بازیگران غیر دولتی

^{۱۶}Singh, M. (2020), 'Iran and America: The Impasse Continues', The Washington Institute for Near East Policy, Spring 2020, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iran-and-america-the-impasse-continues> (accessed 1 Aug. 2020)

^{۱۷}Katzman, K. (2020), 'US-Iran Conflict and Implications for US Policy', Congressional Research Service, pp. 2-8, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R45795.pdf> (accessed 1 Aug. 2020).

در سراسر منطقه، همراه با تهدیدهای گسترش سلاح‌های هسته‌ای و روند رو به رشد نظامی شدن منطقه، همچنان منابع ایالات متحده، اتحادیه اروپا و انگلیس را از اولویت‌های امنیتی داخلی و گسترده‌تر خود دور می‌کند. دولت آمریکا بیش از هر چیز نیاز به حمایت دو طرفه از یک سرمایه‌گذاری مداوم دیپلماتیک در یک روند اجتناب‌ناپذیر طولانی مدت دارد. مشارکت متعهدانه اتحادیه اروپا و انگلیس احتمال پایداری را بیشتر می‌کند و در این بین اتحادیه اروپا می‌تواند به عنوان فرصتی در جهت تلطیف تنش‌های جمهوری اسلامی با آمریکا عمل کند. اگر این کار به نتیجه برسد، جمهوری اسلامی می‌تواند به موقع درگیری‌ها در سوریه، لیبی و یمن را تثبیت کند، روند بازسازی را شروع کند و به تقویت حکمرانی خوب، رفاه و امنیت منطقه‌ای بیشتر برای بلندمدت کمک کند.^{۱۸}

مدل پیشنهادی در خصوص چالش‌ها و فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران و آمریکا

¹⁸Kalin, S. and Dadouch, S. (2018), 'Gulf Arab allies hail triumph after U.S. quits Iran deal', Reuters, 8 May 2018, <https://uk.reuters.com/article/us-iran-nuclear-gulf-reaction/gulf-arab-allies-hail-triumph-after-u-s-quits-iran-deal-idUSKBN1I93CU> (accessed 19 Sept. 2020).

۱-رفع تحریم ها و بازسازی اقتصاد جمهوری اسلامی

۲-تعامل سازنده با کشورهای منطقه

بیگانگی پایدار بین ایالات متحده و ایران پارادوکس اصلی سیاست آمریکا در خلیج فارس است. از زمان انقلاب اسلامی ۱۹۷۹ که تغییر حکومت در تهران ایجاد شد و روابط ایالات متحده و ایران به هم خورد ، جهان به طرز چشمگیری تغییر کرده است.

چشم انداز برای بهبود روابط ایالات متحده و ایران به وضوح وجود دارد و هر دو دولت باید برنامه توافق بر سر توافق هسته ای نهایی را که می تواند ظهور یک رابطه استراتژیک بین ایران و ایالات متحده را تسهیل کند. جمهوری اسلامی در حال حاضر به دنبال ایجاد چندجانبه گرایی و گسترش روابط با نهادهای اقتصادی - اقتصادی جهانی به عنوان یک اولویت سیاست خارجی و راهی برای مشارکت در "تنظیم هنجارهای جهانی" است. این با دیدگاه ایالات متحده در مورد سیاست خارجی این کشور در دولت جو بایدن که دموکرات است و به دنبال چندجانبه گرایی و تعامل بیشتر است از جمله در صورت آماده بودن با حسن نیت و برای یک هدف خوب با ایران متناسب است. در این روند ، ایالات متحده و ایران نباید از حرکات یک جانبه پرهیز کنند ، و باید حسن نیت و تلاش واقعی را برای یافتن زمینه های مشترک نشان دهند.

یک تعامل ارتباطی سازنده و استراتژیک ایالات متحده و ایران به ایالات متحده و کشورهای خلیج فارس و خاورمیانه بزرگ امکان می دهد تا ارتباط منطقه ای سریعتر ، امن تر و هموارتر با اقتصاد جهان را تسهیل کنند و به نظم اقتصادی و امنیتی جهانی و منطقه ای کمک کنند. البته در درجه اول به جمهوری اسلامی کمک می کند تا بتواند اقتصادش را بعد از برداشته شدن تحریم ها بازسازی کند.

در سال های اخیر به دلایل مختلف، پژوهش هایی در رابطه با تقابل امنیتی ایران-امریکا در خلیج فارس پدید آمده است. نقطه مشترک تمام این پژوهش ها، نگرش ایدئولوژیک به دال اصلی یعنی حضور امریکا در خلیج فارس است. در تمام این پژوهش ها، آینده امنیتی-سیاسی امریکا به عنوان مفروض، تاریک انگاشته شده است این در حالی است که در پژوهش های آکادمیک، نتیجه باید براساس شواهد باشد نه نظر شخصی نویسنده آن هم پیش از نگارش اثر! ایالات متحده آمریکا به عنوان تنها ابرقدرت جهان و به تعبیری یک فوق قدرت، در چند دهه اخیر و بویژه پس از پایان جنگ سرد منافع بسیاری در این منطقه داشته و تلاش های بسیاری را در جهت توسعه و تقویت حضور خود در این منطقه انجام داده است؛ تلاشی که مصداق بارز آن را می توان در ایجاد پایگاههای نظامی دریایی و هوایی در کشورهای منطقه و ارسال نیرو و تجهیزات نظامی به این کشورها و همچنین فروش تجهیزات نظامی پیشرفته به آنها مشاهده کرد. در خصوص حضور امریکا در خلیج فارس و چالش های موجود این کشور با ایران اغراق بسیار شده است. تنش ها میان تهران و واشنگتن پس از خروج ترامپ از توافق برجسته هسته ای ایران که توسط دولت اوباما انجام شد، افزایش یافته است. تحریم های پسابرجام، ترور سردار سلیمانی و مسائل دیگر در عمیق شدن تنش طرفین در خلیج فارس تاثیر گذاشته است اما نکته اینجاست که با روشن شدن نتیجه انتخابات امریکا و پیروزی جو بایدن از حزب دموکرات، احتمال به وجود آمدن فرصت هایی برای مدیریت چالش ها و تبدیل آن به فرصت وجود دارد. یکی از مهم ترین فرصت ها، همانا تجدید و بازیابی برجام است که می تواند به عنوان گشایشی برای اقتصاد جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفته شود. برجام در زمان دموکرات ها منعقد شد با روی کار آمدن یک جمهوری خواه از مدار خارج شد و حال با توجه به تکیه دادن جو بایدن بر صندلی ریاست جمهوری می توان به آینده امیدوارتر بود. از طرف دیگر مدیریت تنش ها از طرف امریکا و جمهوری اسلامی می تواند تعامل جمهوری اسلامی را با کشورهای منطقه از جمله امارات، عربستان و بحرین بیش از پیش محکم تر کند.

حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۹۱) *خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز*، تهران، انتشارات سمت.

حلیم زمهریر، ابوالفضل (۱۳۹۰) *تضاد منافع ایران و آمریکا در انرژی خلیج فارس*، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

BBC(2019) "A timeline of the recent US-Iran standoff". **TRT World**. 16 May 2019. Archived from the original on 25 May 2019. Retrieved 25 May 2019.

Coles, Gordon Lubold, Nancy A. Youssef and Isabel(2020). "Iran Fires Missiles at U.S. Forces in Iraq". **WSJ**. Archived from the original on 8 January 2020.

LANDLER, Mark(2019)"Trump Withdraws U.S. From 'One-Sided' Iran Nuclear Deal". **The New York Times**. 8 May 2018. Archived from the original on 8 May 2018. Retrieved 16 September 2019.

Ilan I. Berman (2005) **Tehran Rising: Iran's Challenge to the United States Hardcover – Illustrated, Publisher : Rowman & Littlefield Publishers .**

"Iran oil: US to end sanctions exemptions for major importers". BBC News. 22 April 2019. Archived from the original on 1 December 2019. Retrieved 16 September 2019.

Department of State, Office of the Spokesperson, Factsheet: Designation of the Islamic Revolutionary Guard Corps, April 8, 2019.

Elizabeth Taylor ,Mary (2019), Assistant Secretary of State for Legislative Affairs, to Senator James Risch, Chairman of the Senate Foreign Relations Committee. May 3, 2019.

The text of the announcement can be found at <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-national-security-advisor-ambassador-john-bolt-on-2/>

Katzman, Kenneth & J. McInnis, Kathleen(2019) U.S.-Iran Tensions and Implications for U.S. Policy, Congressional Research Service.

Katzman, K. (2020), 'US-Iran Conflict and Implications for US Policy', Congressional Research Service, pp. 2–8, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R45795.pdf> (accessed 1 Aug. 2020).

Koushki, Mohammad Sadeq& Moslehi, Shahrokh(2019) The U.S. Military Presence in the Persian Gulf and Its Impact on Energy Security of East Asian Countries (2000-2017), Journal of International and Area Studies

Kalin, S. and Dadouch, S. (2018), 'Gulf Arab allies hail triumph after U.S. quits Iran deal', Reuters, 8 May 2018, <https://uk.reuters.com/article/us-iran-nuclear-gulf->

reaction/gulf-arab-allies-hail-triumph- after-u-s-quits-iran-deal-idUSKBN1I93CU
(accessed 19 Sept. 2020).

Mohd. Naseem Khan (2001) The US policy towards the Persian gulf: Continuity and change, Strategic Analysis, 25:2, 197-213, DOI: 10.1080/09700160108458951

Yousef H, Al Kaabi, The Iranian century: the tension between Iran and the Gulf States, Dudley Knox Library.

Singh, M. (2020), 'Iran and America: The Impasse Continues', The Washington Institute for Near East Policy, Spring 2020, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iran-and-america-the-impasse-continues> (accessed 1 Aug. 2020)

Tapper, Jake & Ryan Browne and Barbara Starr (2020) "US troops were injured in Iran missile attack despite Pentagon initially saying there were no casualties". CNN. 16 January 2019. Retrieved 16 January 2019.

"Number of US troops wounded in Iran attack now at 110: Pentagon". France 24. 22 February 2020. Retrieved 28 February 2020.